

Palacio Morena, Juan Ignacio (director de la investigación). *La Construcción del Estado Social*. Madrid, Consejo Económico y Social, 2004. Colección Estudios, núm. 165.

Palacio Morena, Juan Ignacio (coordinador). *La Reforma Social en España*. Madrid, Consejo Económico y Social, 2004. Colección Estudios, núm. 166.

---

per Joan Serrallonga (Universitat Autònoma de Barcelona)

1. Aprofitant amb pregonia habilitat el centenari de la posada en funcionament de l'Institut de Reformas Sociales es fa un repàs documentat a l'obra d'aquesta institució i una reflexió sobre els objectius principals de la reforma social a Espanya, la que fou endegada des de principis del segle XX. Malgrat que els dos volums tenen un format editorial comú, editats pel Consejo Económico y Social, els objectius són en una bona part distints. En el primer volum es fa una precisa recerca de l'obra institucional del reformisme a l'Estat espanyol durant la Restauració prenent el referent de les lleis de protecció social i de la Comisión de Reformas Sociales. És una recerca compacta que segueix els camins tradicionals per fer avinent quines són les posicions dels distints intervinents i sobretot quines les mesures endegades en el llarg procés seguit pel dèbil reformisme estatal. Sens dubte, l'element clau del treball rau en les propostes de les capes dirigents, concretades en mesures legals d'una dubtosa aplicació i encara d'una més que problemàtica realització, i en el coneixement relatiu dels temes principals que afectaven la classe obrera espanyola durant la llarga etapa de vigència de l'IRS. El plantejament inicial, que fa notar les divergències entre el projecte de Canalejas i el que després va veure la llum de mans del govern conservador són un punt de partida interessant, però al llarg de l'estudi ens queda ben clara la falta total de sintonia entre la realitat social que es vivia en aquests llargs vint anys i la possible intervenció. Totes les fases del treball endegat ens porten una informació útil si seguim mantenint-nos en l'escepticisme de la seva aplicació real.

2. Hom no pot seguir, com han fet alguns en el passat, les línees marcades per les caduques propostes de Daniel Balaciart a la vella CRS, perquè això ens conduiria a una voluntat d'intervenció en les qüestions socials que no era gens real. L'Estat de la Restauració només estava interessant en el mínim coneixement per a aplicar-lo al manteniment de l'ordre i això no feia abaixar mai el to de la repressió sobre l'obrerisme organitzat. La fugissera proposta de l'Institut de Trabajo del liberal José Canalejas va ser recollida molt vagament pel decret fundacional del 23 d'abril de 1903 (*Gaceta* del dia 30) i, desproveït d'un preàmbul àmpliament doctrinal, es va dedicar de forma única al tema informatiu i molt poca cosa més. Seguir les claus de Gumersindo de Azcárate s'ha convertit en quelcom habitual a l'hora de treballar aquest tema, però les realitats eren molt distintes de les que es discutien a les aules del reformisme sense obrers, qüestió que queda prou clara en l'exposició (p. 73-78). Per tant, la tasca de l'IRS no va ser altra cosa que una política de draps calents o, com deia el cap del govern, el conservador Silvela, calia deslliurar-nos "de un peligro debemos preveniros en España: el de anticipar soluciones a los problemas de suerte que acudamos con la quina sin que nos acometa la calentura, y padezcamos del remedio antes que de la enfermedad". La poca dotació econòmica

de l'organisme és un dels altres punts que cal situar dins d'aquest reformisme marcat per la legalitat burgesa. Amb aquestes premisses ja podem pensar com varen desenvolupar-se els treballs de l'IRS. I és precisament aquestes informacions les que segueix el volum ben coordinat per Palacio Morena que, a més, ens ofereix una interessant i comentada relació de fonts bibliogràfiques i documentals (p. 157-183) per situar-nos de manera adequada en les línies de recerca que fins avui s'han seguit.

3. Al segon volum és on de forma més dinàmica es comenta la política de contenció endegada pel règim de la Restauració durant els primers decennis del segle XX. Els temes més clàssics són comentats a bastament pels especialistes que hi situen els seus articles de contingut. Novament ens trobem amb els supòsits més habituals en el camp de l'anàlisi del reformisme, tot i l'esforç per fugir-ne: les relacions amb el reformisme europeu, la necessitat d'un documentari sobre l'assistència social, els orígens de la institució, el pes de relleu de les organitzacions catòliques, les relacions amb l'Espanya real, els promotors d'aquesta experiència, el pretès discurs del reformisme, l'estructuració de l'IRS... Les suggerents aportacions d'Antonio Morales, de Mariano Esteban, M. Dolores de la Calle, Jesús M. Palomares, Feliciano Montero, Gloria Nielfa, Pere Gabriel, J. I. Palacio Morena, J. Ariza i la més institucional d'Antonio Ferrer situen de forma clara i precisa els complicats angles de la reforma social a l'Espanya del primer quart de segle. És, de tota manera, una reflexió encara molt necessària, que ens situa en el camí d'unes recerques més aprofundides per tal d'aconseguir donar més informació de la que es conté als memorials de la institució i dels seus erràtics agents territorials. Ja gaudim d'unes informacions prou precises de moltes d'aquestes delegacions territorials de la institució estatal, ara, amb aquest esforç, s'aconsegueix compactar el tema i donar-li un nou i major relleu... que tan necessitava!.